

કાઠીયાવાડી દાહરા
વાંચો અને હસો

—છપાવી પ્રસિદ્ધ કાવ્ય—

મેમણુ નુરમામદ મુસબ

ગોલીબાર-વઢવાણુ કેમ્પ.

કાઠીયાવાડ મારું બેઠણું-પડધરી મારું જ ગામ,
જાતના છીએ અમે મેમણુ-નુરમામદ મારું જ નામ;
લાણણુ બોલી છાપા વેચું-જાહેર ખબરનું કામ,
એડવર્ડટાઈઝર્સ-કીંગ કહે-ગોલીબાર ઉપનામ.

મુદ્રક : ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ : ન્યોતિ મુદ્રણાલય,
જુમ્મા મસ્જિદ સામે : અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

| ગુજરાતી કાર્યશાળા વિભાગ |

અનુક્રમાંક ૨૧૭૭૨ પિંચત

ગ્રંથનામ કુલિયાવાડી દોશ

વર્ગીક ૨/૧૧૭૭૨ ૧૧૭૭૨

કાઠીયાવાડી.....દોહરા

યાને

(સવાલ) સમસ્યાની સાખીઓ (જવાબ)

- ૧ માથા ફેરો ગોફણો, વળી હૈયા ફેરો હાર,
દહાડે કફું ફીકરો, રૂતે ફૂર ભરથાર. (સાલ્લો)
- ૨ અંગ કાંળું દાંત ઉજળા, ચાલે ધંમર ચાલ,
સાસુ વહુને દીકરી, એ ત્રણેનો એક ભરથાર. (ચુડો)
- ૩ બાપે જન્મો ખેટડી, ખેટડીએ જનમ્યો બાપ,
એ અર્થ કહે મારાઠાકરા બેમાં ખેટી વધી કે બાપ(આંખો)
- ૪ જળમાં પેશી ધરકરે, વળી જળમાં પેસી નાય,
મસ્તક વાઢે નમરે, તેની આંખ ફેડે જીવ જાય(શિરડી)
- ૫ પડી પડી પણ ભાંગી નહી, કટકા થયા બે ચાર,
વગર પાંખે ઉડી ગઇ, તમે પંડીત કરો વિચાર.(રાત)
- ૬ પત્થર મટી થઇ પ્રેમદા, લોજન કરતાં ગાય,
અરધું અંગ ફરે કુદડી, એનું એકું સૌ જન ખાય.(ધંટી)
- ૭ અગ્નિ કુંડમાંથી નીસર્યો, વળી ભ્રમર કુંડમાં નાય,
પંડીતો પુછે પંડીતને, તેના કુલ વેલાને ખાય. (દીવો)
- ૮ કર વીનાની કામની, મુખ વીનાનો દંત,
મુએલી જીવતાને ગળે, મોકલજો ગુણીયલ કંથ
(હાથી દાંતની ચુડી)
- ૯ જેની જડે પવન ન સંચરે, જેને છાંયે બેસે ન કાઈ,
તે ફળ મોકલો મારે એકાદશીનું વ્રત હોય. (મગફળી)

- ૧૦ વેંત જેવડી વરખડી, અને ઢાલ જેવડું કુલ,
કાચા કમળ ઉતરે, તેનું પાકે થાએ મુલ. (કુંભારનો ચાક)
- ૧૧ ખેતર હોય તો ખેડીએ, વળી ડુંગર ખેડયા ન જાય,
કુવા હોય તો ગાળીએ, સમુદ્ર ગાળ્યા ન જાય. (પ્રેમ)
- ૧૨ કાગળ હોય તો વાંચીએ, કરમ વાંચ્યા ન જાય,
રત હોય તો તોડીએ, વળી પ્રીત તોડી કેમ જાય. (ઈશ્ક)
- ૧૩ પઢતો પણ પંડીત નહી, પુર્યો પણ નહી ચોર,
ચતુર હોય તો ચેતજો, મધુરો પણ નહી મોર. (પોપટ)
- ૧૪ છ પગારો કાચખો, ઉભી ખજારે જાય,
રાજા પુછે રાણીને, એ કયું જનાવર જાય. (જીવો)
- ૧૫ મુખ મંડળ પુરૂષ તણું, દુશ્મન ન જાણે જેહ,
નાર વડે નર જાણીએ, અમ આગળ કહો એહ. (મુંછ)
- ૧૬ ગપીને ઘેર ગપી આવ્યા, આવો ગપીજી
ખાર હાથનું ચીલડું ને, તેર હાથનું ખી. (ઘર)
- ૧૭ ઝડપ દેતીક જમનીખાઈ, ઝળક ચાલી જાય
જેના ઉપર પડતી તેને, ભસ્મ કરતી જાય. (વીજળી)
- ૧૮ ખળખળ કરતો ધોળો દોરો, ડુંગરમાંથી હાલે
હિંચો નીચો આડો અવળો, પંડ જગતમાં પાળો. (નદી)
- ૧૯ ગરમ ગુરૂજી વાણે આવે, સાંજે નાસી જાય.
એક દિવસ જો આવે નહિ, પૃથ્વી પરલે થાય (સૂર્ય)
- ૨૦ આકડ કાન કડ કડ ખીડી, તેમાં રમે કાળી કીડી,
દેશ ફરે દેશાવર ફરે, રાજા જોડે વાતો કરે (કાગળ)

- ૨૧ પીતળ પેરે પદમણી, હીંડે તે ઝાકઝમાળ,
કાં હોય વિવા વાળને, કાં હોય રાજ દરબાર (વેલ)
- ૨૨ ગાય વીયાણી ગોંદરે વાછરડું વાડામાંહી,
નારી જુલે પારણે, એનાં છોડડાં લશ્કર મહી. (ગાંદુક)
- ૨૩ પીયુ જાળે પરદેશડે, લાવળે હળદરને હીંગ
એક ચીજ એવી લાવળે, જેને માથે ચાર સીંગ (લવીંગ)
- ૨૪ પશુ નહિ પશુ ચાર પગ, એક વાંસો બે શીશ,
રાખે બાળક તે પેટમાં, જાતે પંદ કહીશ. (ઘોડીયું)
- ૨૫ પાંચ વેંતની પુતળી, મુખ લોઢાના દાંત;
નારી સંગે નીત્ય રમે, ચતુર વિચારો ચંત. (સાંબેલું)
- ૨૬ ગઢ લીંજે ગઢના કાંકરા લીંજે, હાથી તે છળછળ નાય;
પણ ચકલાની ચાંચ ન ખુડે; માણસ તરસ્યો જાય. (ઝાકળ)
- ૨૭ માંહે લીલું ને બાર સુકું ત્રાંબા વરણે જેહ;
સમજી તે ગજ કરણના, અમને એસું નેહ. (નાળીયેર)
- ૨૮ જનમ્યો ત્યારે દશ ગણો, જોખન મહી અંપલાય
વદ્ધ થતાં વાઘે ઘણુંએ અમને કહો રાય. (પડછાયો)
- ૨૯ નગરમાં નાગી ફરે, વનમાં પહેરે ચીર;
તેમાંનાં ફળ લાવળે, મારી સગી નણુંદના વીર (સોપારી)
- ૩૦ ધડ પંખો ને ઉડણો, જેનું ગીરમાં ગામ;
વર પેલો તોરણે ચઢે, એ કારીગરનાં કામ (મોડ)
- ૩૧ અગ્ની કાંઠે ઉપજે, ગોરી રાતે દંત;
નારીયે નર બાંધીયો, તેની કર વીસામણ કંથ
(કાનનું ઘરેણું)

- ૩૨ ફાળ ભરે પણ મૃગ નહી, નહી સસલો નહી શ્વાન;
મોં ઉંચુ પણ મોર નહી, સમજો ચતુર સુખજી. (દેડકો)
- ૩૩ કામની પુછે કંથને, પ્રીત કેટલી હોય,
લાગે ત્યારે લેખાં નહી, પણ તુટે ટાંકે નોય.
- ૩૪ મોતી મગ મગ જેવડા, આડા અવળા વેહ,
જીજવાં માળાપનાં છોકરાં, તેને આવડો શો સ્નેહ
- ૩૫ મોતી ભાંચું વિધતાં, મન ભાંચું કવેણુ
ઘોડો ભાંચો જેલતાં, એને નહી સાંધો નહી રેણુ.
- ૩૬ પાળી પોષી મોટો કર્યો જાત ન પુછી કોય
ગુણ ઉપર અવગુણ કરે ધીજ ધીજનું હોય.
- ૩૭ ભલો ઘોડો પણ દુખજો નગર ભલાં પણ દુર
નાનો જેનો નાવલો, તેને દુઃખ ભરપુર
- ૩૮ ઠાઠા ઘઉંની રોટલી, માંહી માવળીઓ ગોળ
તેડી જમાડું નાવલો થાય કળાયલ મોર
- ૩૯ ચોંખલડી તો સહુ કોઈ આંજે, પણ આંજ્યામાં ફેર
જેનો નાવલીઓ મુરખો, તેનો શણગાર ઝેર.
- ૪૦ કળેડે રાતે કસરત કીધી, માંહે ઉગ્યો તે ડાલ
એ પરણ્યાને નજરે જોતાં, તુટી ન પડ્યો આલ
- ૪૧ નાનો સરખો નાવલીઓને, હાથમાં ઝાલે ભાલો,
એ પરણ્યાથી વિધવા સારી, ચીતડું ન કરે ચાળો.
- ૪૨ દા'ડે દા'ડે ઘટવા માંડી, દુઃખે દાઝતી દેહ,
પણ દેવને દયા ન આવી, મારે હૈડે પડ્યા વેહ.

- ૪૩ કંથડો હજારે કુલક્ષણે, જાળે ત્યારે જાય,
સંઘરી સાકર મુકીને, જોળ હાટોડે ખાય.
- ૪૪ ભૂખ ન જાણે ભાવતું, પ્રીત ન જાણે જાત,
ઉંઘ ન જાણે સાથરો, જ્યાં સુતાં ત્યાં રાત.
- ૪૫ કામી કુળ ન ઝાળખે, લોભી ન ગણે લાજ
અર્થી સગું ગણે નહિ; ભરખે ભુખ અખાદ્ય
- ૪૫ સૂમ, શેજો ને કાચખો, પરધર પોળાં થાય.
ટાણું આવે આપધર; ઝટ સહેલાઈ જાય.
- ૪૭ તેજનામાં તમાકુ ને વરણાગીમાં વાળ
જીવાનીમાં જીગટીયાં ને લાઈખંધીમાં ગાળ.
- ૪૮ ખાર ગઉંએ ખોલી ખોલે, તરૂવર ખઢલે શાખા,
ખુઠાપણામાં કેશ ખઢલે પણ લખણુ ખઢલે લાખા
- ૪૯ આવ નહિ આદર નહિ; નહિ નેનોમેં નેહ;
તે ઘર કદિ ન જઈએ, કંચન વરસે મેહ
- ૫૦ ઘરના ઉઠયા વન ગયા, વનમાં લાગી આગ;
ઉલેથી ચુલે પડયા, કર્મ પ્રમાણે પમાય
- ૫૧ જળ પ્રમાણે પોયણાં, કણું પ્રમાણે મત.
જેવા નરને સેવીએ તેવી દે કુળપત.
- ૫૨ જોખન જરા ને આંતરી, જમડે લીધી જાણ
આવ્યો એની હડકટે, ખચે ન તેના પ્રાણ.
- ૫૩ ધન જોખન ને ઠાકરી, તે ઉપર અવિવેક;
એ ચારે લેગા હુવા અનરથ કરે અનેક.
- ૫૪ ભુખ ગયે લોજન મળે, ઠંડી ગયે મળે સાલ;

- જોખન ગયે જોરૂ મળે, એ ત્રણને આગ લગાવ.
 ૫૫ જોખન ને જીકારા ઘણાં, જરા નજરેથી જા,
 ખાંડ ચોખા ને ચુરમાં, મન લાવતાં ખા.
 ૫૬ ત્રીયા જોખન ત્રીસ વરસ ધોરી નવ ધરાં,
 પુરૂષ જોખન ત્યાં લગે, ધીએ પેટ ભરાં.
 ૫૭ ગાડુ લાંગ્યું ગોરી વિના, રણે આથમ્યો શૂર,
 તસ્કર આવ્યા હાંટવા, પથે આહ્યા પૂર.
 ૫૮ ઋતુએ ઉગે મોગરો, ઋતુએ આવે કુલ,
 ઋતુ વિનાનું આહિયે, તે તો ધુળે ધુળ.
 ૫૯ અતિ વેપારી કલાલીયા જે પુરૂષ ઘેર એ નાર,
 લાઇ એને ન મારશે, મારી રાખ્યો કીરતાર,
 ૬૦ કાપડ માદું ને લોહ ત્રણ નીવડીએ વખાણ
 સખાએ સઘળા છાંટીઆ તોય ન મેલે માણ.
 ૬૧ લખતાં લહીયો, ભણતાં ટૈયો, વાંચે પાંડિ હોય
 રણતાં નીપજે શેઠીઓ, તેનું કુળ ન પુછે કોય.
 ૬૨ બ્રાહ્મણ જળથી ઓસરે, ક્ષત્રી રણથી ભય,
 વૈશ્ય ડરે વેપારથી, તે કાયર કહેવાય.
 ૬૩ ગાજ્યા મેહ વરસે નહિ, ભસ્યા શ્વાન ન ખાય
 બહુ પોલા નવ રણે ચઢે, થોડા ખોલાં ન ઘર ભય
 ૬૪ જોગી વા'લાં તુમડાં, ને જોગીને વા'લો જોગ,
 ડાકટર વાલાં ગુમડાં, ને વઢને વા'લો જોગ.
 ૬૫ પુરૂષ વંકો પાઘડી, ને નેણા વંકી નાર,
 ગાલે પોટે ખાજરો લાંબા પડાજે ભર.

- ૬૬ એક અંધારી ઓરડી બીજી વેરણ રાત
ત્રીજો સોઠનો ઢાલોએ ઝઘડો લાગ્યો સારી રાત
- ૬૭ નદી કાંઠે નેહડો વળી શુંદા જેવડું ગામ
કુંવારી છોકરીને ત્રણ દીકરા તેનેપરણાનું શું કામ
- ૬૮ પારે નાચે પારેવડાં હૈયે નાચે મોર,
પરણ્યા એટલા માનવી પીટ્યા કુંવારા હરાયાં ઢોર
- ૬૯ ઉંચી મેડી ઉજળી વળી નીચા કંદોઇના હાટ,
કુંવારી મુલવે લાડ્યા તેની વાંઢા જીવે વાટ.
- ૭૦ કાચી કેરી કચમચે પાકી ઝોલા ખાય.
અતુર નર ચાખી ગયા. મુરખ ઘકકા ખાય.
- ૭૧ છાતી વચ્ચે શેરડો માથા વચ્ચે વાટ,
હુંટી વચ્ચે દરિયો ભર્યો પીજો માનમ રાત
- ૭૨ કાળા ગજકણનું કાપડું વળી માંહી ભર્યું છે હીર,
ઘરનો ધણી પીટ્યો હીજડો પાટોશી જાવન વીર
- ૭૩ મહુડે માળો નવ ઘાડીએ વળી લીમડો લહેરે જાય
પારડો પુરુષ ના સેવીયે એ તો પરોડીએ ઊડી ઘેર જાય
- ૭૪ સોપારી વળાણું સોરડી જેના લીલા પીલા રંગ
શ્રી વળાણું કેડ પાતળી જેના વાળ્યા વળે અંગ
- ૭૫ ઉંચી ગોળી ઉજળી જળ ભરવાને જાય,
કાંઠો વાગ્યો પ્રેમનો એ તો ઉલી ઉલી ઝોલાં ખાય

સમાપ્ત

